

УДК 339.9:101:346(477)

С.В. Тищенко,

канд. екон. наук,

Житомирський національний агроекологічний університет

Л.Л. Жерибор,

здобувач

МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ХАРАКТЕРИСТИКИ РІВНЯ ЗАЙНЯТОСТІ НАСЕЛЕННЯ

Проведено аналіз зайнятості населення Житомирської області. Наведено методичні підходи до визначення її рівня. Встановлено динаміку економічно активного населення області. Надано пропозиції щодо пошуку шляхів покращення зайнятості населення області.

Формування зайнятості у середньо- і довгостроковій перспективі зумовлено змінами в динаміці і структурі виробництва, фінансово-кредитної та інвестиційної політики, мірою участі держави в регулюванні відтворення населення і трудових ресурсів. Водночас процеси розвитку економіки, підвищення ефективності виробництва, стійкого економічного зростання безпосередньо пов'язані з відтворенням робочої сили і зайнятості населення регіонів України.

Сучасний етап кризового економічного поступу характеризується ускладненням ситуації на ринку праці, погіршенням регуляторного впливу держави у сфері пропозиції робочих місць через згорання інвестиційних проектів та програм. Багато галузей національної економіки, особливо наукоємних, що потребують відповідної кваліфікації виконавців і високих витрат, піддаються руйнації й кадровій деградації. Відповідно, на фоні зайнятості загострилась проблема відтворення кадрового потенціалу країни.

Процеси регулювання зайнятості, формування і розвитку ринку праці розглядаються Д. Рікардо, А. Смітом, К. Марксом, Дж. М. Кейнсом, А. Маршаллом, М. Фрідменом та ін. До вітчизняних вчених-економістів, які приділили увагу вивченню цих питань, слід віднести Д. Богиню, В. Врублевського, М. Волгіна, А. Гальчинського, В. Дієсперова, М. Долішного, Г. Климко, А. Пенкіна, В. Петюха, В. Секретарюк, Г. Слезінгер, К. Якубу та ін.

Соціальні та економічні аспекти проблеми зайнятості активно розробляють С. Бандур, В. Геєць, Т. Заславська, Е. Лібанова, В. Мандибура, І. Маслова, Б. Нагорний, В. Пилипенко, Г. Пошевнев, В. Онікієнко, Е. Саруханов, Г. Соколова та ін. Організаційні

засади регулювання зайнятості знайшли відображення у наукових працях С. Дзюби, О. Хомри.

Значну увагу в науковій літературі приділено проблемі безробіття. Водночас багато аспектів дослідження зайнятості населення висвітлено недостатньо. У працях багатьох авторів спостерігається вельми суперечлива позиція щодо прихованого безробіття та пошуку оптимального виходу із кризового стану в сфері соціально-трудових відносин.

Метою статті є розгляд рівня зайнятості населення Житомирської області на основі використання абстрактно-логічних, статистичних та економічних методів дослідження проблеми.

Зайнятість характеризується кількістю працюючих осіб. Роботою вважають будь-яку діяльність у межах виробництва, визначених системою національних рахунків (СНР), що охоплює ринкове виробництво і деякі види неринкового. Оскільки поняття зайнятості досить широке, облік кількості зайнятих доповнюють даними про робочий час.

Відповідно до концепції робочої сили міжнародне визначення зайнятості базується на короткому звітному періоді (один день чи тиждень) і принципі, згідно з яким особа, щоб бути віднесеною до зайнятих, повинна протягом звітного періоду виявляти певну економічну активність. Міжнародні стандарти дають уточнення, що під поняття «певна робота» підпадає робота, яку виконують протягом не менше однієї години. Це означає, що роботи, виконаної протягом однієї години у сфері економічної діяльності, вже достатньо, щоб особа була віднесена до числа зайнятих.

З урахуванням міжнародних підходів і національних особливостей зайнятими економічною діяльністю (далі — зайняте населення) вважають осіб віком 15–70 років, які впродовж обстежуваного тижня працювали хоча б 1 годину:

за наймом за винагороду в грошовому чи натуральному виразі, індивідуально (самостійно), у

окремих громадян або на власному (сімейному) підприємстві;

працювали безкоштовно на підприємстві, у власній справі, що належить будь-кому з членів домогосподарства, або в особистому селянському господарстві з метою реалізації продукції, виробленої внаслідок цієї діяльності;

особи, які були тимчасово відсутні на роботі, тобто формально мали робоче місце, власне підприємство (власну справу), але не працювали впродовж обстежуваного періоду з незалежних від них обставин [1].

Критерій однієї години у визначенні зайнятості призначений охопити всі види зайнятості, які можуть існувати в країні, включаючи також короткострокову, випадкову роботу та інші види нерегулярної зайнятості. Цей критерій має принципове значення з точки зору встановлення безробіття як ситуації, коли робота відсутня взагалі. У концепції робочої сили визначення зайнятості та безробіття тісно взаємопов'язані, оскільки якщо збільшити мінімум часу для віднесення до зайнятих, тоді безробіття не буде означати повної відсутності роботи.

Зайнятість означає не тільки роботу за заробітну плату (за наймом), але також і заради одержання прибутку чи сімейного доходу на власному підприємстві, включаючи виробництво в особистому селянському господарстві з метою реалізації виробленої продукції.

До складу зайнятого населення не включають осіб, які виконують неоплачувану громадську чи добровільну роботу, та осіб, які виконують тільки домашні обов'язки. Громадська добровільна діяльність не є економічним видом діяльності й має три визначальні риси: а) не повинна оплачуватись; б) виконується за власним бажанням, без примусу, на відміну, наприклад, від строкової військової служби; в) виконується для організації, громади чи особи, з якою відсутні родинні зв'язки, поза власним домашнім господарством.

У рамках концепції робочої сили зайнятості надається перевага перед будь-яким іншим видом активності/неактивності.

Характеристикою трудової активності населення є показник рівня зайнятості (P_3), який розраховують як відношення (у відсотках) кількості зайнятих віком 15–70 років до всього населення зазначеного віку.

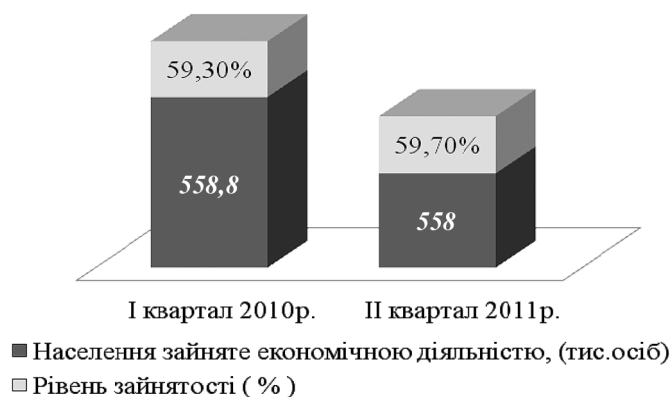
$$P_3 = Z/H \cdot 100,$$

де: Z – кількість зайнятого населення віком 15–70 років; H – загальна кількість населення віком 15–70 років.

Аналіз зайнятості передбачає також вивчення таких аспектів, як робочий час (звичайна, фактична тривалість робочого тижня тощо); неповна зайнятість; тимчасова відсутність на роботі; характер роботи (постійна, на визначений термін – сезонна, тимчасова, випадкова); професія, вид економічної діяльності, статус зайнятості; неформальна зайнятість (у т. ч. зайнятість у неформальному секторі економіки).

У I кварталі 2011 р. чисельність зайнятого населення у Житомирській області, порівняно з відповідним періодом 2010 р., скоротилась на 0,1 % і становила 558,0 тис. осіб. Проте рівень зайнятості населення зріс від 59,3 до 59,7 % (рис. 1).

Сучасні макроекономічні проблеми аналізу, прогнозування й управління динамікою зайнятості, її структурними характеристиками і ринком праці повинні розглядатись в контексті різноманіття прямих і зворотних зв'язків з іншими найважливішими макроекономічними і демографічними процесами, які відбуваються в країні. Це сприятиме вирішенню надзвичайно актуальних завдань узгодження політики зайнятості та регулювання ринку праці, демографічної, інвестиційної, фінансової, промислової та інших політик. Динаміка зайнятості, її структурні характеристики значною мірою залежать від рішень, прийнятих у сфері розвитку галузей економіки, інвестиційних, фінансових програм, політики доходів,

Джерело: За даними Державної служби зайнятості України

Рис.1. Динаміка рівня зайнятості населення Житомирської області

Динаміка економічно активного населення Житомирської області

Показник	2001 р.	2005 р.	2010 р.	I півріччя 2011 р.	Відхилення 2010 до 2001 рр. (+, -)
Економічно активне населення, тис. осіб	589,8	632,5	621,1	618,0	31,3
Рівень економічної активності населення, %	58,7	64,2	65,9	66,1	7,4
Населення, зайняте економічною діяльністю, тис. осіб	510,1	570,6	560,3	556,8	46,7
Рівень зайнятості населення, %	50,8	57,9	59,5	59,6	8,8
Безробітне населення (за методологією МОП), тис. осіб	79,7	61,9	60,8	61,2	-18,5
Рівень безробіття населення (за методологією МОП), %	13,5	9,8	9,8	9,9	-3,6
Економічно неактивне населення, тис. осіб	415,1	353,0	321,4	316,3	-98,8

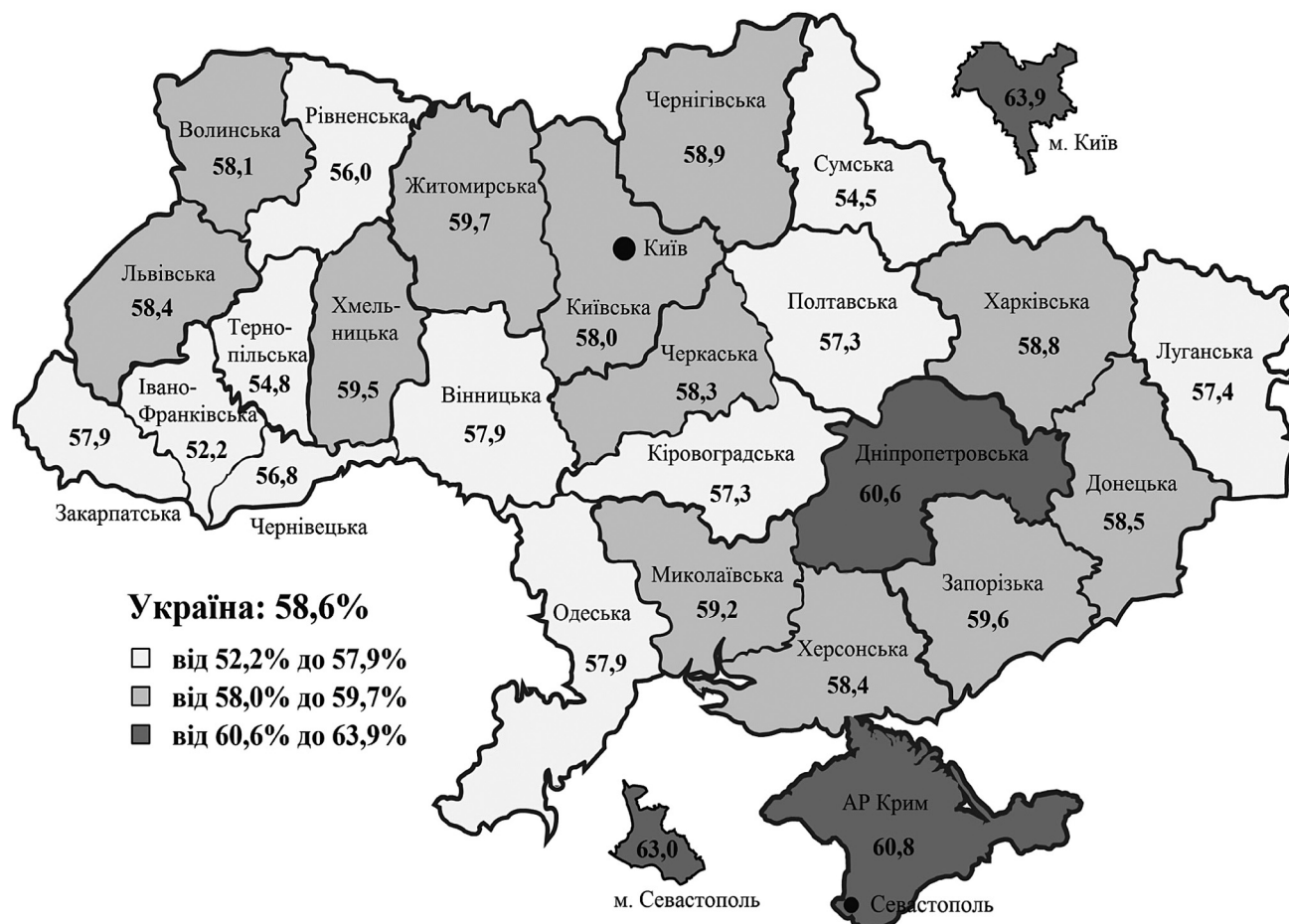
розвитку системи освіти тощо. Вони (рішення) мають бути взаємопов'язані зі станом зайнятості як в цілому по економіці, так і в галузевому та регіональному розрізах. Це дозволить проводити активну і результативну політику зайнятості та регулювання ринку праці.

В Житомирській області за останніх десять років спостерігається зростання на 31,3 тис. осіб (4,7 %) загальної кількості економічно активного населення. Відповідним чином відбулося збільшення рівня за-

йнятості на 7,4 %. Із загальної кількості економічно активного населення 90,1 % зайняте економічною діяльністю. Його чисельність за десятирічний період збільшилась на 46,7 тис. осіб, тобто рівень зайнятості зріс на 8,8 % і становив у 2010 р. 59,6 % (табл.).

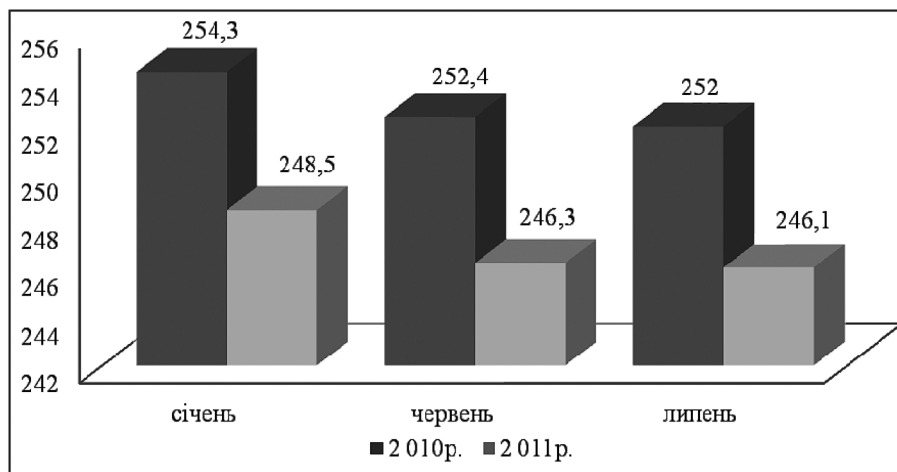
Зайняте населення в цілому по Україні становило 20,1 млн осіб і порівняно з I кварталом 2010 р. зросло на 19,8 тис. осіб. Рівень зайнятості підвищився з 58,0 по 58,6 %. Його зростання спостерігається в усіх регіонах країни (рис. 2).

Рівень зайнятості населення у середньому за I квартал 2011 року, (%)

За даними Державної служби статистики України

Рис. 2. Рівень зайнятості населення України у середньому за 1 квартал 2011 р., %

Джерело: За даними Державної служби зайнятості України

Рис. 3. Середньооблікова кількість штатних працівників Житомирської області, тис. осіб

Явища перехідної економіки охопили сферу зайнятості, в якій стихійні ринкові збурення виникають поряд з тими жорстко регламентованими, що залишилися від адміністративно-командної системи.

Ринок праці, який розвивається, вимагає ретельного відстеження і контролю зайнятості, вироблення заходів впливу й удосконалення інструментів її регулювання. Він перебуває на етапі становлення і розвитку з усіма властивими цьому періоду особливостями. Тривалий процес його формування вимагає нових підходів до сфери соціально-трудових відносин, які враховують специфіку транзитивної економіки країни [3]. Перехід до ринкових відносин змінює систему інтересів, мотивів і стимулів діяльності економічно активного населення, що, відповідно, впливає на джерела наповнення ринку праці, сегментацію сфери зайнятості та напрями її державного регулювання [4]. Все це потребує всебічного аналізу не лише кількісних, а й якісних параметрів цих реальних явищ, оскільки відображається на чисельності зайнятого населення.

В цілому по Житомирській області не відбувається зростання середньооблікової кількості штатних працівників, яка у липні 2011 р. становила 246,1 тис. осіб, що на 230 осіб менше, ніж у червні поточного року, та на 5,9 тис. осіб менше, ніж у відповідному місяці 2010 р. (рис. 3).

Зростання кількості найманих працівників за видами економічної діяльності відбулося у сфері торгівлі та ремонту, діяльності готелів і ресторанів, освіти, охорони здоров'я і соціальної допомоги.

Висновки. Формування ринкових відносин, зміни у розвитку різних форм господарювання ставлять нові вимоги до ринку праці, якості робочої сили, професійних навичок і конкурентоспроможності працівників, що безпосередньо пов'язано з таким соціально-економічним показником, як

зайнятість населення. Останнім часом рівень зайнятості населення зріс за рахунок сфери обслуговування, торгівлі, готельного бізнесу та соціальної допомоги. Проте зайнятість на підприємствах Житомирської області поступово зменшується. Основною причиною такої тенденції є низький рівень заробітної плати й відсутність соціальних гарантій підприємствами. Ця проблема має розв'язуватись на рівні держави, а її вирішення базуватись на вивченні трудових ресурсної бази міської й сільської територій та спрямовуватись на поліпшення соціально-економічного стану населення.

Використані джерела

1. Наказ Державного комітету статистики України 19.01.2011 р. № 12.
2. Ситуація на ринку праці та діяльність державної служби зайнятості у Житомирській області: інформаційно-аналітичні матеріали [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.dcz.gov.ua/zhy/control/uk/statdatacatalog/list>
3. Чепурно Г.І. Динаміка зайнятості населення України в період становлення ринкової економіки [Електронний ресурс] / Г. І. Чепурно. — Режим доступу: <http://avtoreferat.net/content/view/6883/62/>.
4. Зайнятість населення та удосконалення економічного механізму її державного регулювання в ринкових умовах 2003 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://disser.com.ua/contents/34666.html>.
5. Нацюк І.М. Оцінка трудових ресурсів Запорізької області та їх вплив на ефективне використання ресурсного потенціалу / І. М. Нацюк // Вісник Сумського НАУ. — 2001. — № 2. — С. 215—219. — (Серія «Фінанси і кредит»).
6. Базилевич В.Д. Макроекономіка: навч. посіб. / В. Д. Базилевич, Л. О. Баластрик. — К.: Атіка, 2002. — 368 с.
7. Маконелл К. Экономикс: принципы, проблемы и политика / К. Маконелл, С. Брю. — М., 2000. — 785 с.
8. Стан безробіття та зайнятості в Україні // Урядовий кур'єр. — 2010. — № 17—18. — 27 січ.
9. Панчишин С.М. Макроекономіка: навч. посіб. / Панчишин С. М. — К.: Либідь, 2002. — 614 с.